PROGRAM- ÉS ABSZTRAKTFÜZET

KÜSZÖBÖK ÉS SZEMÖLDÖKFÁK

Hallgatói konferencia az Eötvös Collegium Magyar műhelyében

2024. november 22–23.

Eötvös József Collegium, 1118 Budapest, Ménesi út 11–13.

PROGRAM

november 22., péntek

8:15–8:45	Regisztráció
8:45–9:00	Megnyitó
9:00–12:00	*A szomszédos ajtó: Kortárs magyar irodalom* *Az ajtón túl: Posztmodern irodalom*
12:00–13:00	Ebédszünet
13:00–14:00	Plenáris előadás Bóna Judit: Az olvasási fluencia a pszicholingvisztikai és a szemmozgáskövetéses vizsgálatok tükrében
14:00–14:30	Kávészünet
14:30–18:00	*Árkádia: Klasszikus magyar irodalom*
16:00–18:00	*Zárhangok: Nyelvtudomány és határterületei*

november 23., szombat

9:00–9:30	Regisztráció
9:30–11:30	*Az irodalom küszöbén: Műfajok és alakzatok* *Az első kapu: Latinitás és régi magyar irodalom*
11:30–13:00	Ebédszünet
13:00–14:00	Plenáris előadás Molnár Gábor Tamás: „Világirodalom” felül- és alulnézetből – Elméleti és módszertani dilemmák
14:00–14:30	Kávészünet
14:30–16:00	*„Az ajtó meg a kulcs”: A klasszikus modernség irodalma*

RÉSZLETES PROGRAM

november 22., péntek

8:15–8:45 Regisztráció (Porta)

8:45–9:00 Megnyitó (TéGé-terem)

A SZOMSZÉDOS AJTÓ: KORTÁRS MAGYAR IRODALOM

TéGé-terem

Szekcióelnök: **Deres Kornélia**

9:00–9:30 **Sziráki Sarolta**: „Mintha sorsot sodornál Wotan színe előtt” – Térey János: *A Nibelung-lakópark*

9:30–10:00 **László István**: Tudományról és tudománytalanról az 1996-os kritikavitában

10:00–10:30 **Székely Tímea**: Lehetőségek a *Kafka fiá*hoz – Elmélkedés Borbély Szilárd befejezetlen regényén

10:30–11:00 Kávészünet

11:00–11:30 **Balázs Bálint Tibor**: Prométheuszt felszabadítani – Aiszkhülosz *Leláncolt Prométheusz*a a kortárs magyar színpadon

11:30–12:00 **Szűcs Dóra**: „A MAGÁÉ EZ A KORLÁT?” – Harag György: *A buszmegálló* (Újvidéki Színház, 1984.)

AZ AJTÓN TÚL: POSZTMODERN IRODALOM

Borzsák-könyvtár

Szekcióelnök: **Kulcsár-Szabó Zoltán**

9:00–9:30 **Szabadhegyi Anna**: „Szocializmus. Nem így van?” – Mészöly Miklós *Sötét jelek* című kötetének kontextusorientált értelmezési kísérlete

9:30–10:00 **Tarnai Csillag**: Ottlik Géza 1980-as évek eleji felfedezésének irodalompolitikai tétjei

10:00–10:30 **Wolosz Mária**: A *Pnyin professzor* vizualitása

10:30–11:00 Kávészünet

11:00–11:30 **Ittzés Klára**: Mire jó a zene? – Hans Bemmann *Stein und Flöte und das ist noch nicht alles* című művének elemzése

11:30–12:00 **Vincze Franciska**: Az Adria toposszá emelése Tolnai Ottó munkásságában

12:00–13:00 Ebédszünet

PLENÁRIS ELŐADÁS

TéGé-terem

13:00–14:00 **Bóna Judit**: Az olvasási fluencia a pszicholingvisztikai és a szemmozgáskövetéses vizsgálatok tükrében

14:00–14:30 Kávészünet

ÁRKÁDIA: KLASSZIKUS MAGYAR IRODALOM

TéGé-terem

Szekcióelnök: **Szilágyi Márton**

14:30–15:00 **Rózsás Ráhel Írisz:** Schrödinger macskája és a Doppelgängerek – Tükröződő alakok és kvantumfizika Vörösmarty Mihály *A' Rom* című költeményében

15:00–15:30 **Duda Dániel**: „Egy embernek éneke hogy lehet kétféle?" – Petőfi Sándor *Versek. 1842–1844* című kötetének szerelemkoncepciói

15:30–16:00 **Kovács Dominik**: A reformkori rémdráma fogalomtörténetéről

16:00–16:30 Kávészünet

16:30–17:00 **Kovács Viktor**: Az intrikusábrázolás szerepe a reformkori magyar drámaelméletben

17:00–17:30 **Németh Sámson Győző**: „Éreztem hogy a művészet egész lelket kíván" – A művészlét ábrázolása Gyulai Pál *A vén színész* című kisregényében

17:30–18:00 **Benedek Roland Áron**: Imitáció és szerep – Horatiusi reminiszcenciák Batsányi János költészetében

ZÁRHANGOK: NYELVTUDOMÁNY ÉS HATÁRTERÜLETEI

Borzsák-könyvtár

Szekcióelnök: **Szabó Gergely**

16:00–16:30 **Sasvári Angelika**: A kétféltékés idegennyelv-tanulás megvalósulásának vizsgálata az iskolai nyelvoktatásban

16:30–17:00 **Veres Balázs**: A nyelvi szabályozás online nyelvi megnyilvánulásai

17:00–17:30 **Silhavy Zita**: „Mondhatnak nemet a hercegnők?" – Disney hercegnők és a visszautasítás mozzanatának diskurzuselemzése

17:30–18:00 **Árvay Kata**: Színjelentés az alapszínneveken túl – A korall, krém, ciklámen, türkiz, króm kognitív nyelvészeti vizsgálata

november 23., szombat

9:00–9:30 Regisztráció (Porta)

AZ IRODALOM KÜSZÖBÉN: MŰFAJOK ÉS ALAKZATOK

TéGé-terem

Szekcióelnök: **Tamás Ábel**

9:30–10:00 **Vigyikán Villő**: „I didn't want to say that" – Képes-könyv, vagyis „a könyv, ami arra kényszeríti a felnőtteket, hogy ostoba dolgokat mondjanak"

10:00–10:30 **Kőhegyi András**: Tér és identitás(ok) Méliusz József *Sors és jelkép* című művében

10:30–11:00 **Erdei Boglárka:** „Szörnyek” a tudomány árnyékában – A teremtmények poszthumán fajként való interpretációja H. P. Lovecraft *Herbert West, az újjáélesztő* című elbeszélésében és Mary Shelley *Frankenstein* című regényében a reanimálás történetiségének fényében

11:00–11:30 **Kósa Amy**: Fókuszváltás a bibliai literalizmus kapcsán – Az egyházi viták irodalmi irányba terelése

AZ ELSŐ KAPU: LATINITÁS ÉS RÉGI MAGYAR IRODALOM

Borzsák-könyvtár

Szekcióelnök: **Förköli Gábor**

9:30–10:00 **Karácsony Dávid**: Szigmatizmus a nemesianusi *Cynegetica*ban

10:00–10:30 **Farkas Flóra:** A *Colloquiorum Puerilium Formulae* egy lehetséges előzménye – Vernakuláris nyelvű elemek Johannes Cochlaeus grammatikájában

10:30–11:00 **Helmrich Márton**: A magyarországi neolatin gyászversirodalom és Rimay János *Epicédium*a

11:00–11:30 **Sebestyén Kristóf**: „Almával diadalmaskodnak babér helyett” – Egy nagyszombati nyomtatvány emblematikus versei

11:30–13:00 Ebédszünet

PLENÁRIS ELŐADÁS

TéGé-terem

13:00–14:00 **Molnár Gábor Tamás**: „Világirodalom” felül- és alulnézetből – Elméleti és módszertani dilemmák

14:00–14:30 Kávészünet

„AZ AJTÓ MEG A KULCS”: A KLASSZIKUS MODERNSÉG IRODALMA

TéGé-terem

Szekcióelnök: **Gintli Tibor**

14:30–15:00	**Dudra Zsófia**: Veszed a jelet? – Kosztolányi Dezső *Pacsirta* című regényének interpretációja mint nyomolvasás
15:00–15:30	**Varga Borbála Kincső**: *Fény*, *vágy*, *titok* – Szabó Lőrinc transzcendenskeresésének három kulcsmotívuma
15:30–16:00	**Locker Dávid**: Az irracionalizmus küszöbén – Ady Endre és Szerb Antal metafizikumfelfogásának kapcsolatai
16:00–16:30	Kávészünet
16:30–17:00	**Bersán Bernadett**: Kritikusi hangok a Magyar Figyelőben
17:00–17:30	**Kmetty Klaudia**: „Nem volt kimondottan plágium” – Szerzői jog és kulturális diffúzió az Osztrák-Magyar Monarchiában. Esettanulmány Herczeg Ferenc első drámájának plágium-afférja kapcsán

ABSZTRAKTOK

A SZOMSZÉDOS AJTÓ: KORTÁRS MAGYAR IRODALOM

Sziráki Sarolta

„Mintha sorsot sodornál Wotan színe előtt” – Térey János: *A Nibelung-lakópark*

Előadásom témája Térey János *A Nibelung-lakópark* című művének elemzése a szövegköztiség és annak különböző, Gérard Genette-féle kategóriái felől. Doktori dolgozatom témája a Térey-művekben megjelenő különböző szövegköztiségek, ennek egy fejezete *A Nibelung-lakópark*ot vizsgálja. A szöveg erősen támaszkodik Wagner operaciklusára (pontosabban annak librettójára, de a zeneiség is fontos), valamint a Nibelung-mondakörre, amiket így akár a szöveg hipotextjeként is értelmezhetünk. Előadásomban kitérek a karakterekre: tekinthetők-e önálló karakternek, drámai személynek Térey figurái, vagy eleve meghatározza őket a wagneri, mitológiai sorsuk? Hogyan értelmezhető időbe vetettségük mellett alapvető időtlenségük? Térey a kétezres évek elejére, a kapitalizmus tipikus szerepeibe, üzletemberi, igazgatói pozícióba helyezi figuráit. Ezzel egyszerre demitologizálja, de modernizálja is a karaktereket, akik azonban mindvégig megmaradnak a mondakör és a Wagner által kijelölt szerepekben. Az előadásban különös figyelmet fordítok Hagen alakjára, aki talán a legerősebben tér el „eredeti” szerepétől, ráadásul kettős szerepben jelenik meg, bár wagneri funkcióját megtartja. Előadásomban felhasználom Stephan Krause átfogó *A Nibelung-lakópark* és Wagner-recepció értelmezését, különös tekintettel a szerep/figura kettősségéről alkotott elképzelésére. Kitérek a szöveg keretezésére is: *A Nibelung-lakópark* esetében alapvetően két keretet különböztethetünk meg: a már említett mitológiai, hipotextusi keretet, azaz a Nibelung-mondakört, illetve az arra építkező Wagner-művet. A másik egy, a szöveghez szorosan kapcsolódó keret, amivel a *Wotan kockázik* című előjátékban találkozhatunk. A Térey műveire egyébként is jellemző keretezés (például *Paulus*, *Káli holtak*) itt is megjelenik tehát, új értelmezési mezőket nyitva a wagneri koncepciónak, melyet előadásomban részletesen tárgyalok.

László István

Tudományról és tudománytalanról az 1996-os kritikavitában

Mesterszakos diplomamunkám keretén belül a rendszerváltás utáni magyar irodalomkritikai és irodalomtudományos mező vizsgálatának elméleti és módszertani kérdéseit tárgyalom. A kutatás korpuszát Borbély Szilárd recepciója és az 1996-os kritikavita képezi. E két diskurzusban kísérlem meg bemutatni, milyen interpretációs stratégiák mentén képeznek diskurzusigazságokat az irodalmi mező aktorai, főként az ismétlés és halmozás alakzatain keresztül.

Jelen konferenciaelőadásomban a Jelenkor, a Népszabadság és az Élet és Irodalom hasábján lefolytatott 1996-os kritikavita tudományképéről beszélek. Az elméleti keret legfontosabb irányát az actor–network theory (ANT) néven futó tudományszociológiai iskola képezi (Bruno Latour, John Law, Rita Felski). Ezen kívül felhasználok olyan klasszikus elméletírókat is, akik a diskurzus mechanizmusával kapcsolatban rendkívül fontos megállapításokat tettek (John L. Austin, Michel Foucault, Itamar Even-Zohar, Pierre Bourdieu). Előadásom korpusza a Jelenkorban megjelent tíz, a Népszabadságban publikált hat, és az Élet és Irodalom hasábjain közölt tizenkettő vitaszövegből áll. Ezek felhasználásával mutatom be, milyen határokat húznak a diskurzus megnyilatkozói a „tudományos” és a „tudománytalan” régiói között. Felfejtem ezen kívül az 1996-os kritikavita előzményeit, illetve recepcióját, megjelölve azokat a vakfoltokat, amelyek eddig nem kaptak teret a téma kapcsán. Az irodalomkritikai mező tudományosságáról alkotott vitapozíciók felvázolása során megkísérlem annak bemutatását is, miként játszik szerepet a tények konstruálásában az olvasás és a félreolvasás aktusa.

E kérdések megválaszolása nemcsak irodalomtörténeti, kritikatörténeti vagy irodalomelméleti relevanciával bírnak, hanem a tudományfilozófia diskurzusába is bekapcsolják az irodalmi mező vizsgálatát.

EKÖP

A KULTURÁLIS ÉS INNOVÁCIÓS MINISZTÉRIUM EKÖP-24 KÓDSZÁMÚ EGYETEMI KIVÁLÓSÁGI ÖSZTÖNDÍJ PROGRAMJÁNAK A NEMZETI KUTATÁSI, FEJLESZTÉSI ÉS INNOVÁCIÓS ALAPBÓL FINANSZÍROZOTT SZAKMAI TÁMOGATÁSÁVAL KÉSZÜLT.

Székely Tímea

Lehetőségek a *Kafka fiá*hoz – Elmélkedés Borbély Szilárd befejezetlen regényén

A *Kafka fiá*t olvasva akaratlanul a borbélyi, illetve a kafkai életművet is felidézzük. Kérdés azonban, hogy önmagában milyen hatásokat képes előidézni a mű, milyen alakzatokkal állítja szembe a befogadót e szétszálazhatatlan regényszerűség. Milyen olvasási, elemzői stratégiát érdemes kiválasztani egy több hagyatékkal és további külső tényezőkkel (cím, para- és architextusokkal) terhelt posztumusz kötetet? Mik válnak főbb kérdésekké és miféle hálót vagy rendszert alkotnak? Küszöb-, határátlépésről vagy szökésvonalakról beszélhetünk? Marad keret a mű egymaga (felül-) vizsgálatakor, szükséges egyáltalán? Ha nem keret, hát mi marad szükségképpen? Mindez mit jelent?

Előadásomban arra szeretnék kísérletet tenni, hogy a *Kafka fiá*ban felvetett, valamint előrevetített motívumait értékeljem szövegközeli módon, hogy aztán a felgyülemlett csomópontokat értékesíthessem az alkotás körül forgó diskurzuson belül és kívül. Utóbbit a kérdésköröknek megfelelően kiválasztva. Főbb fókuszban lesz a szöveg alkotta én, az írás mint referenciapont, végül pedig a menekvés tételezése, esetleges megkérdőjelezése.

Jelen előadást elsősorban a Deleuze–Guattari páros *KAFKA: A kisebbségi irodalomért* című könyvének gondolkodtatása ihlette. A konferencián az Egyetemi Kutatói Ösztöndíj Program részeseként adom elő a támogatott kutatás egy részét, melynek egyik fontos kérdése az elemzett alkotás életművön belüli elhelyezkedésére teszi a hangsúlyt.

EKÖP

A KULTURÁLIS ÉS INNOVÁCIÓS MINISZTÉRIUM EKÖP-24 KÓDSZÁMÚ EGYETEMI KIVÁLÓSÁGI ÖSZTÖNDÍJ PROGRAMJÁNAK A NEMZETI KUTATÁSI, FEJLESZTÉSI ÉS INNOVÁCIÓS ALAPBÓL FINANSZÍROZOTT SZAKMAI TÁMOGATÁSÁVAL KÉSZÜLT.

Balázs Bálint Tibor

Prométheuszt felszabadítani – Aiszkhülosz *Leláncolt Prométheusz*a a kortárs magyar színpadon

Annak ellenére, hogy a *Leláncolt Prométheusz*ról többen úgy nyilatkoznak, hogy a tragédia „tiltakozik a hagyományos színpadi megvalósítás ellen", és „rendezők és dramaturgok rémálma", a Kádár-korban újra meg újra színpadra állították. A rendszerváltás után azonban a dráma hosszú időre feledésbe merült, és csak a 2010-es évek derekától jelent meg újra a magyar színpadokon, viszont azonnal nagy intenzitással: egy szűk évtized alatt három bemutatót is megélt. Kutatásom középpontjában a két legutóbb bemutatott előadás aktualizációs kísérleteinek vizsgálata áll (Tarnóczi Jakab: *Aiszkhülosz: Leláncolt Prométheusz*, Katona József Színház, 2018; Tompa Gábor: *Prométheusz'22*, Kolozsvári Állami Magyar Színház, 2022).

Előadásom egy kiemelt eleme az, hogyan képződik meg a kortárs színpadon a mai világunkban is érvényes ellenálló alakja. Ehhez szükséges a két előadás Prométheusz-alakjának, illetve a titán eltérő megjelenítési módjainak elemzése. Míg Tarnóczinál egy hús-vér, emberi, jellemhibákkal is rendelkező hőst látunk, akinek esendősége azáltal is megjelenik, hogy az előadás során végig meztelenül, egy üvegvitrinbe zárva látható; a Tompa-rendezés Prométheusza egy egyértelműen helyes elveket valló egyén, nyilvánvalóan az igazság képviselője, akinek alakja a kínzások során Jézuséhoz kezd el hasonulni. Bemutatom továbbá a többi karakter Prométheusz ellenállására adott válaszát, ezáltal pedig a lázadás tágabb kontextusát, társadalmi befogadhatóságát.

A komparatisztikus módszerrel dolgozó előadásomban szükséges Aiszkhülosz klasszika-filológiai szempontú vizsgálata is az aktualizáció vizsgálatakor. A rendezések elemzése során szintén figyelembe kell venni a különböző színházi eszközök alkalmazását.

EKÖP

A KULTURÁLIS ÉS INNOVÁCIÓS MINISZTÉRIUM EKÖP-24 KÓDSZÁMÚ EGYETEMI KIVÁLÓSÁGI ÖSZTÖNDÍJ PROGRAMJÁNAK A NEMZETI KUTATÁSI, FEJLESZTÉSI ÉS INNOVÁCIÓS ALAPBÓL FINANSZÍROZOTT SZAKMAI TÁMOGATÁSÁVAL KÉSZÜLT.

Szűcs Dóra

„A MAGÁÉ EZ A KORLÁT?” – Harag György: *A buszmegálló* (Újvidéki Színház, 1984.)

Harag György munkásságának utolsó előtti rendezése az 1984. október 18-án a jugoszláviai Újvidéki Színházban bemutatott *A buszmegálló* című előadás volt. A rendező Európa-szerte elsőként vitte színre a későbbi Nobel-díjas kínai szerző, Kao Hszing-csien drámáját, a premier miniszteri tiltás ellenére valósult meg. Az újvidéki produkció a társulat és Harag György ötödik együttműködéseként született a Csehov-trilógia és az *Édes Anna* után, és az említettekhez hasonlóan az Újvidéki Színház és a vajdasági magyar színjátszás egyik legjelentősebb előadásaként tartható számon. Kao Hszing-csien a szerzői javaslatok részeként az előadás szimfonikus jellegének, illetve líraiság és drámaiság színpadon történő szintézisének sajátos igényét fogalmazta meg. A rendezésre ezen karakterisztikus zeneiség és színházi költészet átértelmezése jellemző, a fókuszok elmozdítása elsősorban az abszurd és realista köztesség felfedezésére ad lehetőséget, emellett kitüntetett a színpadkép, a játéktér és nézőtér elrendezésének megoldása is. A kutatás *A buszmegálló* színházkulturális kontextusának vizsgálatát, az előadás elemzését, rekonstrukcióját, illetve hatástörténetének feltárását végzi a Philther-módszer segítségével.

Kulcsszavak
Harag György, Újvidéki Színház, *A buszmegálló*, Kao Hszing-csien

AZ AJTÓN TÚL: POSZTMODERN IRODALOM

Szabadhegyi Anna

„Szocializmus. Nem így van?” – Mészöly Miklós *Sötét jelek* című kötetének kontextusorientált értelmezési kísérlete

Nyilvánvaló, de kevéssé tárgyalt aspektusa Mészöly Miklós korai pályaszakaszának a referencialitása. A pályája első évtizedeiben megjelent kötetek elbeszélései folyamatos, gyakran explicit utalásokat tesznek a történeti-politikai-társadalmi kontextusra, ezzel az olvasót a referencializáló olvasás gyakorlatába kényszerítik. Engedve „hívásnak”, előadásomban arra teszek kísérletet, hogy Mészöly második kötetében, a *Sötét jelek*ben megjelent írásokat a kontextusérzékeny irodalom- és kultúratudomány különböző módszertana segítségével értelmezzem. A célom ezzel a gondolatkísérlettel egyfelől az, hogy egy olyan olvasásmód kidolgozását készítsem elő, amely ahhoz járulna hozzá, amely a szövegben megjelenített, környezetként konceptualizálódó tereket egy olyan perspektívából lenne képes vizsgálni, amely révén körvonalazható a szöveg és a benne működő narratív ágensek világreprezentációs potenciálja.

Különös figyelmet szentelek *A stiglic* (1952) című novellának, amely ebből a szempontból is kiemelkedőnek mutatkozik: a hatalom, a háború, az ember és környezete kapcsolatának, valamint a társadalmi kérdéseknek egyik legkomplexebb szintéziskísérleteként tekinthető, melyet egy homodiegetikus narrátori szólam expliciten rendszerellenes perspektíváján keresztül mutatja be. Az előadás során feltérképezem, hogyan rendezi újra a szöveg a maga (extratextuális) kontextusát, az 1945 utáni Budapestet: a főváros életközösségként, ökoszisztémaként működését mutatom be, kitérve a helyszínek, terek szerveződésére, valamint az ezzel hibrid szövedéket alkotó társadalmi tablóra. Mindez olyan a kérdések megválaszolásához segít hozzá, hogy a szöveg az általa (bármennyire is implicit vagy explicit módon) referált kontextusához képest hova pozícionálja magát, mely pontokon és milyen poétikai és retorikai eszközöket használva vesz fel távolságot az uralkodó diskurzustól, mi mentén állít fel egy alternatív horizontot a mellé.

EKÖP

A KULTURÁLIS ÉS INNOVÁCIÓS MINISZTÉRIUM EKÖP-24 KÓDSZÁMÚ EGYETEMI KIVÁLÓSÁGI ÖSZTÖNDÍJ PROGRAMJÁNAK A NEMZETI KUTATÁSI, FEJLESZTÉSI ÉS INNOVÁCIÓS ALAPBÓL FINANSZÍROZOTT SZAKMAI TÁMOGATÁSÁVAL KÉSZÜLT.

Tarnai Csillag

Ottlik Géza 1980-as évek eleji felfedezésének irodalompolitikai tétjei

1982-ben Balassa Péter „a legjobb magyar regénynek” nevezte az *Iskola a határon*t, Ottlik Géza és életműve pedig többek között Balassa és Szegedy-Maszák Mihály kanonizáló tevékenységének köszönhetően a ’80-as évek elején hamarosan előkelő helyet foglalt el a „prózafordulat” és így az új magyar irodalom példamutató képviselőinek sorában. Arra azonban a recepció véleményem szerint még nem adott megnyugtató választ, hogy a ’70-es és ’80-as évek fordulóján hangsúlyos változásokon átmenő irodalom- és kultúrpolitikai klímában pontosan mely meggyőződések támogatását szolgálta Ottlik Géza újrafelfedezése. Sári B. László *A hattyú és a görény* (2006) című kötetében megfogalmazott álláspontjával összhangban célom visszahelyezni Ottlik Géza felfedezésének történetét annak „többszörös történeti kontextus”-ába (72.), így egyszersmind hozzájárulva az 1980-as évek irodalomtörténének mélyebb megértéséhez.

Előadásomban először Ottlik Géza *A másik Magyarország* című, a Kortárs folyóirat 1981. évi 6. számában megjelent szövegének elemzését végzem el a folyóirat kortárs irodalompolitikai beágyazottságának tükrében. A politikai állásfoglalás tekintetében is figyelemreméltó írással a recepció korábban nem vetett számot, ugyanakkor a kívülálló karakterisztikáját magáénak valló Ottlik Géza nézőpontjáról és a ’70-as évek végének irodalmi közéletéről, annak törekvéseiről egyaránt tanulságos következtetéseket vonhatunk le az írásból. Ezt követően a Mozgó Világ folyóirat 1982. évi 5. számában közölt *Ottlik Géza 70* éves című szövegsorozatot elemzem a szerzők és az általuk képviselt irodalomfelfogásbeli meggyőződések felől, az eredményeket pedig Németh György *A Mozgó Világ története* című monográfiájával vetem össze. Az előadás végén az induló JAK-füzetekben kifejeződésre jutó irodalomfelfogással összefüggésben Ottlik Géza felfedezésének mikrotörténeti epizódját makrotörténeti jelenségekkel összevetve a „prózafordulat” történetének mélyebb megértéséhez kívánok hozzájárulni.

A KULTURÁLIS ÉS INNOVÁCIÓS MINISZTÉRIUM EKÖP-24 KÓDSZÁMÚ EGYETEMI KIVÁLÓSÁGI ÖSZTÖNDÍJ PROGRAMJÁNAK A NEMZETI KUTATÁSI, FEJLESZTÉSI ÉS INNOVÁCIÓS ALAPBÓL FINANSZÍROZOTT SZAKMAI TÁMOGATÁSÁVAL KÉSZÜLT.

Wolosz Mária

A *Pnyin professzor* vizualitása

Előadásomban Vladimir Nabokov egyik kiemelkedő regényét, a *Pnyin professzor*t fogom vizsgálni a mű „láttatása" szempontjából. Nabokovról köztudott, hogy szinesztéziás volt – ezt gyakran figyelembe is veszik művei elemzésekor. A szinesztézia felbukkanására, megjelenésének módozataira mindenképp érdemes a *Pnyin professzor*ban is rámutatni, azonban úgy gondolom, hogy ez a könyv vizuálisan sokkal többet nyújt, mint a színeknek a csupán látási érzékeléssel való észleléséből fakadó kreatív játékot.

A *Pnyin professzor* főszereplője az 1917-es orosz forradalmat követően a múlt század 20-as éveiben emigrál és telepszik le Amerikában, ahol egy jelentéktelen egyetemen orosz nyelvet és kultúrát tanít. A nyelvi idegenségből adódó humoros helyzeteken kívül rengeteg, a látvány humorára fókuszáló jelenet is fellelhető a regényben. A könyvet egyszerre hatja át a borongás és az események, leírások groteszk humora – az író a külföldiként való beilleszkedés nehézségeit és az otthontalanságot rendre vicces jelenetekbe fordítja. A szomorúság aspektusainak komikus bemutatásával, valamint a mindent belengő melankóliával nem csupán ebben a regényben él Nabokov (gondoljunk például a *Lolitá*ra). Nincsenek implicit módon kimondott dolgok, az olvasónak sokszor egy-egy szimbólumból, elvetett szóból, valaminek a töredékéből kell a mögöttes tartalomra következtetnie.

Előadásomban arra szeretném felhívni a figyelmet – és a regény szövegéből vett példákkal alá is támasztani ezt –, hogy Nabokovnak ebben a művében (és véleményem szerint több másikban is) sokszor az apró részletek, a pillanat megjelenítésében mutatkozik meg valaminek a nagyobb jelentősége – egy oda nem illő szín, a szabályos mintázat megtörése, valaminek a hiánya. Kutatásom célja, hogy a vizuális ábrázolás alapján, a mögöttes tartalmakra fókuszálva elemezzem a Pnyin professzort, és ezáltal nézőpontom révén új árnyalatot vigyek a róla kialakult diskurzusba.

Ittzés Klára

Mire jó a zene? – Hans Bemmann *Stein und Flöte und das ist noch nicht alles* című művének elemzése

Hans Bemmann *Stein und Flöte und das ist noch nicht alles* című regénye 1983-ban jelent meg, és azóta mind Németországban, mind fordításokban (például angol, francia vagy japán nyelven) számtalan kiadást megélt. Ennek ellenére a nagyszabású fantasy műről elenyészően kevés irodalomtudományi elemzés született, ezt hivatott kutatásom pótolni.

Előadásomban bemutatom a mű többszörösen összetett szerkezetét, melyet nem-lineáris elbeszélésmód, különböző elbeszélők, elbeszélői síkok és a metanyelv megjelenése jellemez. Emellett kitérek a regény központi motívumaira, melyek a történet visszatérő elemei, erős műfaji jellemzők, egyszersmind a mű gondolatvilágát erősítik. Különösen fontos kiemelni itt a zene témakörét. Bemmann az irodalom mellett zenével is foglalkozott, így a zene a regény cselekményében, szimbolikájában és írásmódjában is nagy szerephez jut, illetve az író más műveiben is hangsúlyosan megjelenik.

Hogy kapcsolódik össze a szerkezet, a történet, a mögöttes mondanivaló és a mindezt átszövő zene? Mire jó a zene – a történeten belül, illetve mint a mű egyik központi szervező eleme? És hogy jelenik meg ez a motívum az író életművében?

Ehhez kapcsolódóan a szerző *Stern der Brüder* című művével vetem össze a regényt, mely műfajában, témájában és fikcionalitásában is erősen eltér a *Stein und Flöté*től, a két könyv mégis meglepően sok ponton kapcsolódik. A legszembetűnőbb talán itt is a zene, hiszen mindkét mű főszereplője zenész. De emellett több másik párhuzamba állítható motívumot is találunk, ami segíthet jobban megérteni a regény(ek) központi gondolatát.

EKÖP

A KULTURÁLIS ÉS INNOVÁCIÓS MINISZTÉRIUM EKÖP-24 KÓDSZÁMÚ EGYETEMI KIVÁLÓSÁGI ÖSZTÖNDÍJ PROGRAMJÁNAK A NEMZETI KUTATÁSI, FEJLESZTÉSI ÉS INNOVÁCIÓS ALAPBÓL FINANSZÍROZOTT SZAKMAI TÁMOGATÁSÁVAL KÉSZÜLT.

Vincze Franciska

Az Adria toposszá emelése Tolnai Ottó munkásságában

A kutatás tárgya a tenger megalkotásának eszközei Tolnai Ottó *Világítótorony eladó* című kötetében. Az előadás a tenger toposszá emelésének motivációit keresi és a szöveg álláspontját figyeli az eljárás sikerességét illetően. Emellett kiemelt hangsúlyt fektet a toposzképzés eszközeire, az intermedialitásra, összművészeti törekvésekre a szépirodalmi szövegben. A neoavantgárd körébe sorolható szerzőknél gyakran beazonosítható intermedialitás ebben a kutatásban a különböző művészeti ágak olyan együttes jelenlétét jelöli, amelyet nem egymásra rétegződésként írhatunk le, hanem sokkal inkább a médiumok olyan viszonyaként, amely transzformatív hatást eredményez, ezzel megkérdőjelezve a médiumspecifikusságot. Továbbá a rizomatikus struktúra jelentőségét vizsgálja e különböző művészeti ágak – irodalom, film, képzőművészet – összefüggésében. A rizomatikus szerkesztésmód sajátosságaiból adódóan a kötet nélkülözi a tisztán kijelölhető középpontot. Ez a szerkezet tehát kevéssé tűnhet alkalmasnak egy toposz megteremtésére és fenntartására a szövegvilágon belül – és Tolnai Ottó munkásságát tekintve megemlíthetjük, hogy azon kívül is –, tehát látszólag egy paradoxonnal állunk szemben. A kutatás körüljárja, hogy a szépirodalmi szöveg metapoétikai hangjai hogyan reflektálnak a toposzképzésre, illetve hogy az ezt esetlegesen hátráltatni látszó szerkezet miként járul hozzá mégis az Adria toposszá emeléséhez.

ÁRKÁDIA: KLASSZIKUS MAGYAR IRODALOM

Rózsás Ráhel Írisz

Schrödinger macskája és a Doppelgängerek – Tükröződő alakok és kvantumfizika Vörösmarty Mihály *A' Rom* című költeményében

A' Rom című költemény korántsem tartozik az elfeledett Vörösmarty-művek közé. Bár számos tanulmány látott napvilágot e mű kapcsán, az egyes interpretációk sok esetben egymással összeegyeztethetetlen(nek tűnő) megközelítési irányokat vetettek fel. Ez a heterogenitás figyelhető meg a cím értelmezését illetően is. Ahogy arra már Szilágyi Márton is felhívta a figyelmet, a szakirodalomban egyaránt előfordul a *Rom*, *A Rom* és *A rom* címváltozat, amelyek mindegyike különféle olvasatokat implikál: a kisbetűs variáns esetén az „Országok' házának" maradéka kerül a mű középpontjába, a névelővel ellátott nagybetűs változat magára a *Rom* istenre helyezi a fókuszt, a névelő nélküli olvasatban pedig a romantikus töredék eszménye tükröződik. Hasonló változatosságot figyelhetünk meg a mű egészének értelmezése, illetve az életműben elfoglalt helyének körvonalazása tekintetében is. Egyes tanulmányok *A' Rom* című költeményt egy nagyobb eposzi konstrukció részeként értelmezik, más olvasatok azonban befejezett, ámde szándékoltan töredékes kiseposzként interpretálják a művet. Van, aki szerint *A' Rom* a Horvát-féle őstörténet hatását mutatva a nemzethalál vízióját jeleníti meg, de olyan interpretációkat is találunk, amelyek szerint a mű központi témája a folklórhagyományból ismert vágyteljesítés, vagy éppen a boldogságkeresés. Szintén bevett értelmezésnek számítanak azok a megközelítések, amelyek szerint *A' Rom* egy kozmikus napba sűrített ciklikus világ-, élet- vagy éppen irodalomtörténetet tematizál. Ugyancsak megoszlanak a vélemények az álmok értelmezésének, illetve Rom isten és az ifjú vándor identitásának és esetleges azonosságának vonatkozásában.

Ez utóbbi kérdéskörhöz szeretnék kapcsolódni saját, a korábbi interpretációkat semmiképpen sem érvénytelenítő, hanem sokkal inkább kiegészíteni kívánó értelmezésemmel. Előadásomban arra vállalkozom,

hogy *A' Rom* című verses elbeszélést Vörösmarty álomnarratívára épülő rövidprózai művei, illetve a Doppelgänger-jelenség felől olvasva vizsgáljam Rom isten és az ifjú viszonyát; továbbá a kvantumelmélet eredményeinek segítségével szeretném bizonyítani, hogy a kiseposz két meghatározó szereplője egyetlen központi figura alakmásának is tekinthető.

Duda Dániel

„Egy embernek éneke hogy lehet kétféle?” – Petőfi Sándor *Versek. 1842–1844* című kötetének szerelemkoncepciói

Petőfi *Nem ért engem a világ…* című versében a fenti idézetet olvashatjuk. A vers maga 1846-ban keletkezett, a két verssorba tömörített komplex probléma azonban már a költő pályakezdésekor jelen volt, így az 1844-ben, a Nemzeti Kör támogatásával megjelent *Versek* kötetben is.

Arról van szó, hogy ha ma egy mindennapi beszélgetésben valamilyen szerencsés véletlen folytán felmerülne a kérdés: „Ki volt Petőfi Sándor?” akkor olvasmányai alapján az egyik fél felvázolhatná a lánglelkű népvezér képét, akinek ébrenléte harc és álma a szabadság, míg társa maga elé idézhetné a költőt, miközben kellemes és nyugodt perceket tölt babája és kötelező kancsó bora társaságában. Mindkét fél álláspontját helyesnek kellene elfogadnunk, tekintve, hogy a Petőfivel foglalkozó szakirodalom is egyes versek, költői gesztusok mentén gyakran hoz létre interpretációkat, melyek vagy az egyik, vagy a másik képhez közelítenek. Arra a kérdésre pedig, hogy ezek a szerteágazó vágások hogy érnek össze mégis egy életműben, általában diakrón szemléletű válaszok érkeznek – a költő jellem- és lélektani fejlődését használva indokul – Margócsy István szerint azonban ez a szemléletmód figyelmen kívül hagyja, hogy költőnk esetében a szélsőségeket mily csekély időintervallumok választják el egymástól, nem beszélve arról, hogy az életrajziság feltételezése egy teljesen kidolgozott életműben is fog kívánnivalókat hagyni, egy rövid és félbeszakadt esetében pedig annál inkább. A rövid időn belüli „szerepváltások” akár egyetlen kötetben is feltűnőek, s nem is feltétlen csak tematikus módon lehet elkülöníteni őket.

Előadásomban ezt szeretném bemutatni, Petőfi Sándor első megjelent gyűjteményes kötete, a *Versek. 1842–1844* szerelmi költeményeinek vizsgálatán és összehasonlításán keresztül. Célom, hogy ezáltal közelebb kerüljünk Petőfi szerepválasztásainak motivációjához, valamint egy kevesebb ellentmondást tartalmazó olvasat kialakításához.

Kovács Dominik

A reformkori rémdráma fogalomtörténetéről

Az előadásom középpontjában a „rémdráma” fogalma, annak a hazai színháztörténetben való értelmezése áll. Az előfeltevésem szerint a rémdráma nem létezett a szerző részéről vállalt műfajjelölő terminusként, kifejezetten pejoratív vagy minőségileg megkérdőjelező hangvétellel vált a kulturális-színházi szaknyelv részévé. Ugyanakkor a kifejezés gyakorinak és általánosnak sem nevezhető, az áttekintett elemző irodalom kisebb hányada alkalmazta csupán, a többség a körülírás eszközével, terjedelmesebben foglalta össze az új színházi-drámairodalmi jelenséget, amelynek a legfőbb jegye az önmagáért való borzongás hatása, a horror tematikai elemeinek halmozása. Az 1897-es Pallasz-lexikon például a „drámairodalom elfajulása”-ként jellemzi a hazánkba a szakirodalmi megállapítások szerint francia és német nyelvterületről érkező rémdrámát, amely „ahelyett, hogy a fenségest a tragikumban, a szánalom és a félelem gerjesztésében keresné, a fájdalmas benyomásokat a fogvacogtató rettegésig és borzadásig fokozni igyekszik”. (Silberstein Ötvös Adolf, „Rémdráma” [szócikk], in A Pallas nagy lexikona 14. Pillera–Simor [Budapest: Pallas Irodalmi és Nyomdai Rt., 1897], 471.)

A fentiekből kiindulva az előadásban elsőként a drámatípus terminusának enciklopédikus meghatározásait tekintem át, kitérve a horror esztétikájának az Edmund Burke-i fenségessel való összefüggéseire. Ezután a műfaj nemzetközi kapcsolatait, a gótikus regényirodalommal való viszonyát, majd a rémdráma általános pozícióját elemzem a hazai kritikai diskurzusokban. Előfeltevésem szerint az enciklopédikus és szakirodalmi megállapítások valamennyi esetben egy leegyszerűsített nézőpontot képviselnek a műfajjal kapcsolatban, amelynek általuk nincsenek is rögzítve a sajátosságai, a rémdráma-fogalma ilyenformán nem funkcionál valódi műfajjelölő terminusként a 19–20. századi irodalmi köznyelvben.

Kovács Viktor

Az intrikusábrázolás szerepe a reformkori magyar drámaelméletben

Az előadásom középpontjában egy olyan hagyományosnak tekinthető karaktertípus vizsgálata áll, amely meghatározó szerepet játszik a drámai konfliktus megteremtésében és szervezésében, s a cselekménybeli mozgáshoz való kapcsolódása által a darab keletkezési korának társadalomfelfogásáról, nemkívánatosnak ítélt mintáiról, jelenségeiről is árulkodik. A szakirodalom által cselszövőként vagy intrikusként definiált szerepkör lényege a történet főhőse elleni tevékenység, a titkos ármánykodás. A Pallas lexikon szerint az „ármányos" vagy „intrikus a főszínészek egyike, aki a hősnek vagy szerelmesnek ellenfelét játsza. Igy p. Biberach Bánkkal, Jago Othellóval szemben. Az Á. szerepek előadása a legnehezebb színi feladatokhoz tartozik, mert éles, maró gunyt, biztos megfigyelést, simaságot, és tettetést kíván. E szerepkörben igen hajlanak a tulzáshoz, régenten az Á. rendesen vörös parókában jelent meg." (Silberstein Ötvös Adolf, „Ármányos [dram.]", in A Pallas nagy lexikona, 2. kötet: Arafele–Békalen, [Budapest: Pallas Irodalmi és Nyomdai Rt., 1893], 127.)

A korszak legmeghatározóbb huszadik századi kutatója, Kerényi Ferenc az 1790-es évektől kialakuló első és második drámai műsorréteg szereplőinek esetében „majdnem-típusok"-ról beszél, ők hozzák létre az érzékenyjátékok, s a könnyedebb drámák, a vígjátékok, bohózatok bonyodalmait. Ilyen „majdnem-típus" például a földesúr, a földesasszony, az intrikus szerepkörével leginkább összefüggő tiszttartó, az ügyvéd, a katonatiszt és a „külföldieskedő", amely valamennyi közül talán a leginkább szolgál komikumforrásként. (Kerényi Ferenc, A régi magyar színpadon 1790-1849 [Budapest: Magvető Kiadó, 1981], 214–215.) Előfeltevésem szerint a rögzített szereptípusok, s így az intrikus drámabeli szerepe erősen összefüggött a színház irányzatosságának kérdésével.

Amint arra többek közt Szerdahelyi György Alajos, Decsy Sámuel, Benke József, Lassú István és Kölcsey Ferenc írásai rámutatnak, az intézményesülő magyar színház az egyik legfontosabb dramaturgiai irányelvnek tartotta a szereplőket megosztó jó–rossz dichotómia hangsúlyozását, a hősi erények és az intrikusi aljasság elkülönülését. Később, mikor a francia romantikus dráma hatására a tragédia eszménye az összetettebb alakábrázolás, a tragikus főszereplők árnyalt bemutatása lett (amelynek eredményeképp nem ritkán egymásnak ellentmondó tulajdonságok kaptak helyet egyazon személyiségben), a „majdnem-típusok" szinte kizárólag a komikus tradíció részeként éltek tovább, értelmeződtek újra.

Előadásomban a fent nevezett elméletírók, továbbá Eötvös József, Garay János, Vörösmarty Mihály és Bajza József művei alapján próbálom rekonstruálni az említett hatástörténeti folyamatot, időnként részletesebben kitérve az egyes szövegek bővebb kontextusára.

Németh Sámson Győző

„Éreztem hogy a művészet egész lelket kíván” – A művészlét ábrázolása Gyulai Pál *A vén színész* című kisregényében

Gyulai Pál 1851-ben megjelent *A vén színész* kisregénye nem került bele az irodalmi köztudatba, szerény recepciója értetlenséggel vagy elismerő szavakkal illeti a művet. Az értelmezések (Gyulai levelezésére hivatkozva) megragadtak a kulcsregény referenciális lehetőségeinél vagy a Gyulai prózájára jellemző típusrajz műfajának egyik darabjaként értékelték. Irodalomtörténeti jelentőségére Imre László 2015-ös tanulmánya és Tarjányi Eszter az *F-Book*on elérhető, a *Magyar irodalomtörténet*ben megjelent elemzése hívja fel a figyelmet, utóbbi számolva az irányregény-művészregény műfajbeli különbségeivel. Talán itt rejlik az érdeklődés hiánya is: Gyulai regénye a színházat elválasztja a nemzeti művelődés átfogó programjától, szemben Vas Gereben *(A nemzet napszámosai)* vagy Jókai (*Politikai divatok*, *Eppur si muove. És mégis mozog a föld*, *A tengerszemű hölgy*) művészeti szférát megjelenítő regényeitől. *A vén színész*ben a nemzeti tematika és a hazai közönség komikus háttérként szolgál, a valódi színész küzdelme a valóság és művészet, látszat és valóság határán zajlik. A színpadon Otellóként Desdemonát meggyilkoló főhős a valóságban is gyilkosságot követ el, a féltékenységtől és művészi ambícióktól megbomlott tudat számára szerep és valóság egybeesik; a szöveg ezen a ponton átvált Shakespeare drámájának szövegévé. Az élettörténetét elmesélő színész tragédiája téves analógiák mentén történő felcserélések miatt következik be, amelyek nyelvileg, Shakespeare-drámák intertextualitása és biblikus utalások mentén jönnek létre. Gyulai regényének tematikus horizontja megelőlegezi a magyar művészregényekét, azonban tudatosan megszerkesztett prózapoétikai sajátosságai azokétól erősen eltérő megfogalmazását adják, gazdag szövegértelmezési lehetőségeket kínálva. Előadásomban a regényt a művészregény műfajának tükrében, valamint az intertextuális utalások során megképződő művészlét felől kísérlem meg elemezni.

Benedek Roland Áron

Imitáció és szerep – Horatiusi reminiszcenciák Batsányi János költészetében

Előadásom a Batsányi János költészetébe szervesen beépülő imitációs gyakorlatok tárgyalására fókuszál. A 18. századi irodalmi és kulturális gondolkodásban kifejezetten előkelő és központi pozíciót tudhatott magának a horatiusi életmű, illetve e szövegkorpusz újra- és átkontextualizálása. Ez a tendencia, poétikai irány Batsányi életművében is jelentős szerepet játszik. Kutatásomban azt vizsgálom, hogy milyen módon kerülnek mind textuális, mind eszmei összefüggésbe a „forradalmár" költő művei az antikvitásból származó gondolategységekkel. Különös figyelmet kap az életmű lezárásaként, illetve egyfajta szellemi végrendeletként is funkcionáló *A magyar költő idegen messze földön* címet viselő versciklus, a szerző megnevezésében „poétai elmélkedések". Ebben a költő a horatiusi szerepkör – a természet magányába elvonuló, aktív szerepről lemondó, reflektálásra törekvő identitás – sajátos értelmezése révén foglalja össze – mintegy végső felszólalásként – meglátásait korának irodalmi szereplőiről. Többek közt az általa kiemelkedőnek és követendőnek tartott szerzők „kanonizálási" gesztusa is kiérezhető a költemény soraiból. A versciklus mellett más olyan verseket is bevontam a vizsgálódásaimba, melyekre egyértelmű hatást gyakoroltak a különböző horatiusi poétikák.

Kutatásom és előadásom célja elsősorban az életmű olyan szemléletű megközelítése, mely eddig nem kapott túl nagy figyelmet a szakmai diskurzusokban, mivel a Batsányira irányuló tudományos vizsgálatok elsősorban a pálya bizonytalan körülményeinek tisztázására irányultak. A közelmúltban azonban már születtek olyan munkák, melyek az alkotásokat sokkal inkább poétika- és eszmetörténeti kontextusban próbálják elhelyezni szoros olvasatok és értelmezések révén. Saját kutatásom is hasonlóan közelít a szövegkorpuszhoz.

ZÁRHANGOK: NYELVTUDOMÁNY ÉS HATÁRTERÜLETEI

Sasvári Angelika

A kétféltekés idegennyelv-tanulás megvalósulásának vizsgálata az iskolai nyelvoktatásban

Napjainkban több idegen nyelv ismerete alapvető feltétel a világban való eligazodáshoz és a szakmai ismeretek megszerzéséhez. Az idegen nyelvek elsajátításának hagyományos színtere az iskolai nyelvoktatás. Statisztikai adatok (a Központi Statisztikai Hivatal elemzése szerint 2016-ban Magyarországon a 25–64 éves lakosság mindössze 42%-a vallotta magáról, hogy beszél legalább egy idegen nyelvet, és ezeknek az embereknek csupán 38%-a ismert két vagy több idegen nyelvet) támasztják alá, hogy hazánkban nagyon kevesen rendelkeznek jó nyelvtudással, noha korunkban elengedhetetlen az idegen nyelvek ismerete a világban való eligazodáshoz, más emberek és kultúrák megértéséhez vagy szakmai ismeretek megszerzéséhez. Számos ok állhat annak hátterében, hogy az emberek miért nem tudnak egy adott idegen nyelvet elsajátítani.

Többek között problémát jelent, hogy a tanulási folyamat során az agy nincs teljes egészében kihasználva. A megoldás, hogy megtanuljuk a két agyféltekénket szinkronban használni, elérni, hogy egyszerre dolgozzanak, és ne felváltva. Ezt nevezzük kétféltekés tanulásnak.

A kétféltekés tanulás koncepciójának alapját Broca és Roger Sperry felfedezései adták, amelyek megerősítették, hogy az agyféltekék eltérő feladatokat látnak el – a bal agyfélteke inkább a logikus, míg a jobb agyfélteke a kreatív folyamatokért felel. Ezen kutatásokra alapozva fejlődött ki a kétféltekés tanulás koncepciója.

A kétféltekés tanulás során a tanulók a tényeket és adatokat érzelmi és szenzoros elemekkel társítják miközben a tanulási folyamatba a logikai és a kreatív elemek egyaránt bevonásra kerülnek, ezáltal segítve a hosszútávú tudás kialakulását és a memóriahatékonyság növelését. Az edukinesztetika, amelyet Dr. Paul és Gail E. Dennison dolgozott ki, szintén a két agyfélteke együttműködését segíti elő olyan egyszerű gyakorlatok révén, mint az „elefánt” vagy a „lusta nyolcas”. Ezek a módszerek bizonyítottan segítik a tanulási képességek fejlesztését, különösen a tanulási nehézségekkel küzdő diákok esetében.

Előadásomban annak a kérdésnek járok utána, hogy megvalósítható-e a kétféltekés tanulás az idegen nyelvek esetében. Konkrét empirikus adatok alapján bemutatom, hogy az agy jobb féltekéjének bekapcsolása által a nyelvtanulás folyamata gyorsítható és hatékonyabbá tehető.

Bibliográfia

Caple, Carlous 1996. *The Effects of Spaced Practice and Spaced Review on Recall and Retention Using Computer Assisted Instruction*. Doktori értekezés. North Carolina State University.

Dennison, Paul E. és Dennison, Gail E. 2009. *Észkapcsoló agytorna*. Agykontroll Kft. Budapest.

Gamma, Eagle 2023. Left Brain vs. Right Brain: Hemisphere Function. *Simply Psychology*. Hozzáférés: https://www.simplypsychology.org/left-brain-vs-right-brain.html, 2024.11.03.

Lantos Mihály 2017. *Lépéselőny*. Bioenergetic Kiadó Kft. Budapest.

MeRSz.hu 2021. Jobb agyféltekés tanulás – mítosz vagy valóban működik? *MeRSz.hu Blog*. Hozzáférés: https://mersz.hu/blog/jobb-agyfeltekes-tanulas/, 2024.11.03.

Pearce, John M. S. 2019. The „split brain" and Roger Wolcott Sperry (1913–1994). *Revue Neurologique* 175. 217–220.

Weitz Teréz 2021. *Jobb-bal jobban*. Weitzterez Kft. Budapest.

Veres Balázs

A nyelvi szabályozás online nyelvi megnyilvánulásai

A technológiai determinizmus, azaz a technológiai változások és fejlesztések hatása, a kortárs online kommunikáció fontos, eddig keveset vizsgált aspektusa, amely meghatározhatja egy online platform elrendezését, a konkrét technológiai eszköz kialakítását, valamint jelentős hatással lehet a nyelvre és az azáltal formált kulturális, és társadalmi tudat alakulására is. Ez a behatás a nyelvészeti kutatások anyagaként szolgálhat, mivel fontos tényezőként van jelen a felhasználók online nyelvhasználati lehetőségeit tekintve, befolyásolja a kommunikáció módjait és az online nyelvet mind lexikai, mind pragmatikai, mind szemantikai szinten, amelyek szoros összhangban vannak az analóg, azaz a beszélt nyelvhasználati formákkal (pédául a szleng, az online terekből átvett kifejezési formák). A jelenség három fő aspektusra bontható, amelyek mindegyike a digitális médiában fellelhető platformok szerkezetének különböző rétegeit írja le, és amelyek aktív hatással vannak az önkifejezés és az üzenetközvetítés módjaira ezeken a felületeken. Kutatásom jelenlegi állása szerint ezek a szabályozási, a hardveres, valamint a szoftveres determinációs szintek. A jelenség szabályozási hatásai, azaz a törvényhozás, valamint az online közösségi irányelvek, különösen aktív nyelvi folyamatokat eredményezhetnek, mivel a felhasználók igényeit és viselkedését, valamint a platformok üzemeltetői által kínált beviteli és megnyilvánulási lehetőségeket közvetlenül befolyásolják az adott platform fejlesztéseinek keretek közé szorításán keresztül. A technológiai innovációk szabályozása pedig jelentős változásokat eredményez a média irányelveiben, amelyek végső soron nyomot hagynak a használt nyelven is a cenzúra, új lexika, vagy újabb nyelvi eszközök formájában. A technológiai determinizmus kutatási módszertana egyszerre biztosítja a múlt és a jövőbeli szövegkorpuszok (online posztok, levélirodalom, chatszövegek, stb.) technológia által meghatározott szegmenseit, amelyek vizsgálata betekintést adhat a nyelv fejlődésének egy másik, kulturális és pragmatikus mélységébe.

A kutatás elméleti alapját Innis és McLuhan determinizmuselmélete, valamint Polyák Gábor média- és kommunikációszabályozási vizsgálatai adják. Ezen kívül bemutatom azt a saját fejlesztésű modellt is, amelyet kifejezetten a technológiai determinizmus nyelvészeti hatásainak kutatására alkalmaztam. Az előadás központi kérdéseként azt vizsgálom, a médiatörvények, cenzúra, valamint az online felületek közösségi irányelvei hogyan befolyásolják az online nyelvhasználatot, az pedig milyen kölcsönhatásban van a beszélt nyelvvel.

Bibliográfia

Innis, Harold Adams 1951. *The bias of communication*. University of Toronto Press. Toronto.

McLuhan, Marshall 1964. *Understanding media: The extensions of man*. McGraw Hill. New York.

Polyák Gábor 2015. *Médiaszabályozás, médiapolitika*. Gondolat Kiadói Kör. Budapest.

Silhavy Zita

„Mondhatnak nemet a hercegnők?” – Disney-hercegnők és a visszautasítás mozzanatának diskurzuselemzése

A tanulmány az animációs Disney-filmek női szereplőinek diskurzusát vizsgálja, különös tekintettel a hallgató pozitív arculatvesztését fenyegető cselekedetek (FTA-k) alkalmazására. Brown és Levinson (1987) udvariassági elméletére alapozva a kutatás négy fő FTA-típust elemez: kérések/parancsok visszautasítása, ajánlatok/meghívások elutasítása, egyet nem értés / ellentmondás, valamint kihívás. A vizsgálat tizenhárom Disney-filmet elemez, amelyeket három szakaszra oszt; a kezdetek (1937–1959), a digitális revolúció (1991–2002), és a kortárs (Pixar-kollaboráció, 2010–2021) szakaszok lebontásában.

Az elemzés jelentős változásokat tár fel a három szakasz során az FTA-k gyakoriságában, minőségében, és a nyelvi manifesztációk vonatkozásában. Az első szakasz filmjei (például *Hófehérke*, *Hamupipőke*) szinte teljesen mellőzik az FTA-kat, különösen azokat, amelyek parancsok visszautasításával vagy kihívásokkal kapcsolatosak. Ez arra enged következtetni, hogy az első Disney-hercegnők ritkán vitték vászonra a verbális ellenállást vagy kérdőjelezték meg a tekintélyt. A második szakasz (például *A szépség és a szörnyeteg*, *Mulan*, *Lilo és Stitch*) szignifikáns növekedést mutat az FTA-k számában, különösen az egyet nem értés és ellentmondás terén. Ez a változás a második hullámos feminizmust és a nők szerepével kapcsolatos társadalmi normák változásának hatását tükrözi. A harmadik szakasz (például *Aranyhaj és a nagy gubanc*, *Jégvarázs*, *Vaiana*) esetében enyhe csökkenés figyelhető meg az FTA-k összesített gyakoriságában, ugyanakkor nagyobb arányban jelennek meg az erőteljesebb cselekedetek, például a visszautasítások és kihívások megjelenítése. Ez arra enged következtetni, hogy míg a kortárs Disney hercegnők talán kevesebb verbális konfrontációban vesznek részt, valószínűbb, hogy közvetlenül kihívják a tekintélyt és saját vágyaikat érvényesítik – ami posztmodern női karakterábrázolás ritmikájával egybecseng.

A kutatás rámutat a Disney-filmekben szereplő női karakterek reprezentációjának a fejlődésére, amely tükrözi a nemi szerepekkel kapcsolatos szélesebb társadalmi változásokat. Ugyanakkor a tanulmány elismeri, hogy a film megjelenési dátumán túlmenően a forgatókönyv szerkezete, a karakterfejlődés, és a beszédidő is befolyásolja az FTA-k gyakoriságát és típusát. A jövőbeni kutatások részletesebb, akár összehasonlító elemzéseken alapuló vizsgálódásra nyújtanak teret az egyes FTA-típusok, különös tekintettel a visszautasítás különböző formáit illetően, illetve, hogy azok milyen hatást gyakorolnak a karakterfejlődésre és a közönség percepciójára.

Árvay Kata

Színjelentés az alapszínneveken túl – A korall, krém, ciklámen, türkiz, króm kognitív nyelvészeti vizsgálata

Előadásomban a színnévi kategória határterületeit vizsgálom kognitív nyelvészeti keretben, korpusznyelvészeti és kérdőíves módszerekkel a *korall*, *krém*, *ciklámen*, *türkiz* és *króm* kifejezéseken keresztül. A kognitív nyelvészeti szakirodalom elsősorban az alapszínneveket vizsgálja (B. Papp–Fóris 2008, Tóth-Czifra–Benczes 2016), azok érzékelését (Rosch 1977), pontos jelentését (Bálizs 2013), azonban az ilyen a színnévi kategória perifériáján mozgó kifejezéseket, azoknak esetleges színnévé alakulását nem tárgyalja. Kutatásom alaphipotézise, hogy a vizsgált kifejezések esetében színnévi és anyagnévi vagy entitásra utaló jelentésre egyaránt lesznek adatok, azonban lesznek olyan kifejezések, ahol egyértelműen eldönthető, hogy melyik használatot preferálják az adatközlők

Az MNSz2 szövegkorpusz (v2.0.5 Oravecz–Váradi–Sass 2014) alapján feltártam, hogy milyen gyakorisággal szerepelnek színnévként a vizsgált kifejezések. Emellett két kérdőíves teszt eredményét is bemutatom. Egy fiktív történetben olyan szerkezetek jelentését kellett az adatközlőknek megmagyarázni, melyben mind a színnévi mind az anyagnévi jelentése lehetséges: *korall nyaklánc*, *krém tető*, *ciklámen szőnyeg*, *türkiz medál*, *króm díszcsík*. Így kvalitatív elemzés segítségével feltártam, hogy melyik jelentésük dominánsabb. A másik kérdőíves tesztben a korábban is vizsgált szerkezetek kétféle jelentését ábrázoló képek közül választották ki az adatközlők, hogy melyik illik a legjobban az adott hívószóra. A három teszt eredményeit összevetve keresem a kifejezések jelentési státuszát.

Kijelenthető, hogy a színnévi és anyagnévi jelentés egyfajta spektrumnak tűnik, amelynek a vizsgált kifejezések különböző pontjain helyezkednek el. A *ciklámen* tűnik a leginkább színnévnek, illetve a *türkiz*. A *korall* és a *króm* esetében nem lehet egyértelműen kijelenteni, hogy a három lekérdezés adatai alapján melyik használat lehet a döntő, míg a *krém*nek egyértelműen inkább az anyagnévi használata tűnik dominánsnak.

Bibliográfia

B. Papp Eszter – Fóris Ágota 2008. Alapszín – alapszínnév: A fogalmak és a nyelvi jelek kapcsolatáról. In: Gecső Tamás – Sárdi Csilla (szerk.): *Jel és jelentés*. Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához 83. Kodolányi János Főiskola – Tinta Könyvkiadó. Székesfehérvár–Budapest. 123–128.

Bálizs Beáta 2013. A lila színkategória a kupuszinai borszín és a kazári orgonaszín tükrében. In: Farkas Judit – Keszeg Vilmos (szerk.): *Kolozsvártól Pécsig, a yaoitól a juhászatig: Néprajzi-kulturális antropológiai tanulmányok két doktori iskolából*. Studia Ethnologica Hungarica 16. L'Harmattan. Pécs. 239–256.

Tóth-Czifra Erzsébet – Benczes Réka 2016. Piros és vörös színneveink korpuszalapú kognitív nyelvészeti vizsgálata: Produktivitás, figurativitás és alapszínnévi státusz. *Magyar Nyelvőr*. 52–71.

Rosch, Eleanor 1977. Human Categorization. In: Warren, Neil (ed.): *Studies in Cross-Cultural Psychology*. I. Academic Press. London – New York – San Francisco. 1–49.

Oravecz Csaba – Váradi Tamás – Sass Bálint 2014. The Hungarian Gigaword Corpus. In: Calzolari, Nicoletta et al. (ed.): *Proceedings of the Ninth International Conference on Language Resources and Evaluation (LREC'14)*. European Language Resources Association. Reykjavik. 1719–1723.

AZ IRODALOM KÜSZÖBÉN: MŰFAJOK ÉS ALAKZATOK

Vigyikán Villő

„I didn’t want to say that” – *Képes-könyv*, vagyis „a könyv, ami arra kényszeríti a felnőtteket, hogy ostoba dolgokat mondjanak”

Az előadás alcíme egy gyerekkönyvből származó idézet, emellett azonban egy kifejezetten innovatív, az 1960-as évektől egészen napjainkig meghatározó – és még ezzel együtt is meglepően aluldefiniált – gyerekirodalmi műfaj, a picturebook többé-kevésbé találó meghatározása is. A legkisebbek „olvasmányaiként” számontartott képeskönyveket több alműfajra bonhatjuk, a böngészőktől kezdve a leporellókon át egészen a térbeli mesekönyvekig. A csak a helyesírásában megkülönböztetett *képes-könyv* (picturebook) is ezek közé az alműfajok közé tartozik: egyedi vonása, hogy esetében kép és szöveg valamilyen értelemben ellenmondásba kerül egymással.

Az angolszász gyerekirodalom-kutatásban az 1990-es és 2000-es években kiemelt kutatási területté vált a képeskönyvelmélet: számos kísérlet született arra, hogy megfelelő rendszerezést és elemzési szempontrendszert kínáljon a képszövegek vizsgálatához. A leggyakrabban idézett, ma már klasszikusnak számító monográfiák alapján megkockáztatható, hogy ezt a kitüntetett érdeklődést elsősorban a *képes-könyv*ek váltották ki. Azonban – talán éppen a túlzott figyelemnek köszönhetően – ennek az eredetileg olyannyira hangsúlyos alműfajnak a köztudatban mára már egészen elmosódtak a körvonalai.

Az előadásomban egy rövid történeti áttekintés és néhány tipológia bemutatása után arra teszek kísérletet, hogy egyszerű definícióját adjam az önellentmondásra épülő képszövegeknek, a *képes-könyv*eknek. A meghatározás gesztusa természetesen nem l’art pour l’art: igyekszem érvelni amellett, miért érzem kiemelten fontosnak a gyerekirodalom-elmélet szempontjából a műfaj elkülönítését. Az indoklás során a gyerekirodalom és a hatalom kapcsolatára építek, elsősorban Jacqueline Rose, Perry Nodelman, Maria Nikolajeva és Clémentine Beauvais koncepcióira támaszkodva.

Kőhegyi András

Tér és identitás(ok) Méliusz József *Sors és jelkép* című művében

Méliusz József 1943–1944-ben keletkezett és 1946-ban megjelent *Sors és jelkép* című műve a szerző egy 1943 áprilisában tett dél-erdélyi utazását feldolgozó útirajz. Méliusz ebben a művében számot vet pályájának első, Kuncz Aladár szellemi vonzáskörzetében töltött szakaszával, betekintést nyújt a kolozsvári központú Korunk folyóirat és Gaál Gábor körül csoportosuló, Méliusz által „1929 nemzedéke"-ként meghatározott avantgárd kör működésébe, emellett pedig emléket állít számos, a két világháború között tevékenykedő erdélyi irodalmárnak és a dél-erdélyi magyar közösség szellemi műhelyeinek is. Előadásomban először azt tekintem át, milyen, az útirajtól eltérő irodalmi műfajok műfaji jegyei mutathatók ki a *Sors és jelkép* szövegében, majd a noétikus regény fogalmát segítségül hívva műben található hosszabb terjedelmű esszészerű betétek jelentőségét vázolom fel. Ezt követően Karima Laachir, Sara Marzagora és Francesca Orsini „significant geographies"-elméletét felhasználva azt vizsgálom meg, hogyan jelenik meg Méliusz művében az európaiság, a magyarság és az erdélyiség kapcsolata (utóbbi esetében különös figyelmet fordítva a román–magyar együttélés egymást váltó narratíváira), valamint a 18. század óta kialakult, a három identitás összeegyeztetését célzó értelmiségi stratégiák és szerepmodellek. Méliusz művének értékelve kitérek a korszak utazási irodalmának olyan további fontos, Erdélyt a második bécsi döntést követő állapotban ábrázoló alkotásaira, mint amilyenek Cs. Szabó László Márai Sándor és Illyés Gyula útinaplói, illetve tudósításai.

Erdei Boglárka

„Szörnyek” a tudomány árnyékában – A teremtmények poszthumán fajként való interpretációja H. P. Lovecraft *Herbert West, az újjáélesztő* című elbeszélésében és Mary Shelley *Frankenstein* című regényében a reanimálás történetiségének fényében

H. P. Lovecraft, a 20. századi irodalom egyik meghatározó alakja, műveiben a tudományos felfedezések és a poszthumanista gondolkodás hatása tükröződik. Az általa megteremtett világokban a lények nem csupán borzongást keltő teremtmények, hanem komplex, poszthumán entitások, amelyek új kérdéseket vetnek fel az identitásról, a létezésről és a tudomány etikájáról. Kutatásom célja, hogy feltárja, miként működnek ezek a lények mint egy külön faj, és hogyan reflektálnak a tudomány és társadalmi változások összefonódására.

Mary Shelley *Frankenstein* című regénye, amely a modern tudományos diskurzus kezdetét jelenti, szintén középpontba állítja a tudósok felelősségét és a teremtés morális dilemmáját. Mindkét szerző a tudományos kísérletek következményeit vizsgálja, de eltérő perspektívákból. Míg Shelley a teremtés és a felelősség problémáit helyezi előtérbe, Lovecraft inkább a létezés abszurditására és a tudományos felfedezések következményeire fókuszál.

A kutatás során elemzem Lovecraft *Herbert West, az újjáélesztő* című művét, ahol láthatjuk, miként reflektál a szerző a halálra, a reanimálásra és az emberi identitás kérdéseire. A poszthumán értelmezések segítségével feltárom, hogy Lovecraft lényei nem csupán szörnyként kategorizálhatóak, hanem új értelmezési lehetőségeket kínálnak a tudomány és a társadalom viszonyának megértéséhez. A kutatás során fontosnak tartom a biológia, genetika és orvostudomány 19. és 20. századi fejlődésének vizsgálatát, valamint a reanimálás történetiségét amely alapvetően befolyásolta Lovecraft írásait és a poszthumanista diskurzust.

Előadásomban a teremtmények identitásának és létezésének komplexitását, valamint a halál ellen folytatott küzdelem történeti dimenzióit fogom érinteni. A vizsgálat során külön figyelmet fordítok arra, hogy miként formálja a tudományos és társadalmi diskurzus Lovecraft műveinek recepcióját, és hogy ezek a történetek milyen módon reflektálnak a korszak szellemére. Rávilágítok arra is, hogy Lovecraft munkái nemcsak a horror irodalom határait feszegetik, hanem mélyebb társadalmi és filozófiai kérdéseket is felvetnek a modern tudományos világban.

Kósa Amy

Fókuszváltás a bibliai literalizmus kapcsán – Az egyházi viták irodalmi irányba terelése

Napjainkban mind a közbeszédben, mind a tudományos világban egyre elterjedtebbé vált az a jellegű valláskritika, amely a keresztény kezességek okozta traumákon és az általuk képviselt, bizonyos társadalmi kérdésekhez való hozzáállásukon alapszik. Az Egyesült Államokban gyakori tendencia, hogy ezért vagy az evangelikalizmust, vagy a fundamentalizmust teszik felelőssé – azonban, ha a problémák mélyére ásunk, kiderül, hogy azok nem tisztán teológiai vagy ideológiai, hanem inkább irodalmi eredetűek: mindegyikük hátterében a bibliai literalizmus áll.

Ez a jelenség azért is különösen érdekes, mert a literalizmus implicit módon jelen van ezekben a diskurzusokban: mind az evangelikalizmus, mind a fundamentalizmus egyik alapjául szolgál, azonban – eddigi megfigyeléseim szerint – ritkán nevezik nevén, és továbbra is az előbb említett két ideológia marad hangsúlyos szerepben. A helyes bibliaértelmezés, valamint a vitaindító társadalmi kérdések pedig leggyakrabban a teológia, a történelem és a pszichológia szempontjából kerülnek tanulmányozásra, és az olvasó leginkább csak magában kapcsolhatja össze azt a szövegértelmezéssel és az irodalommal.

Előadásom célja, hogy – a fent említett megközelítésekkel ellentétben – a „probléma” gyökeréig leásva egy újfajta irányba terelje a diskurzust, ami a bibliai literalizmusra, valamint a téma irodalmi aspektusára helyezi a hangsúlyt. Annak érdekében, hogy előadásom teljes lehessen, ezen felül szeretném bemutatni, hogy miért alakulhatott ki az előző bekezdésekben vázolt jelenség, gyakorlati példákkal szemléltetem, miként nyilvánul meg a literalizmus bizonyos társadalmi kérdésekben, és milyen szerepet játszik a keresztények életében, valamint megvizsgálom, hogy milyen pozitív eredményeket érhet el egy ehhez hasonló fókuszváltás.

AZ ELSŐ KAPU: LATINITÁS ÉS RÉGI MAGYAR IRODALOM

Karácsony Dávid

Szigmatizmus a nemesianusi *Cynegeticá*ban

Kutatásom tárgya egy 3. harmadik századi karthágói költő, Marcus Aurelius Olympius Nemesianus vadászatról szóló tankölteményének *(Cynegetica)* feldolgozása a szigmatizmus szempontjait érvényesítve. A magyar szakirodalom igen szűkszavúan emlékezik meg Nemesianus tevékenységéről, művei, köztük négy fennmaradt ekloga, a *Cynegetica*, valamint egy madarakról szóló töredék, az *Ixeutica*, egy kivételtől eltekintve (*Pán dala* Tóth Béla fordításában) lefordítatlanok voltak. Mára elveszett tankölteményeire több utalást is találunk, a halászatról és hajózásról szóló művei nem maradtak ránk, a vadászatot bemutató tankölteménye, a *Cynegetica* azonban töredékesen rendelkezésünkre áll. A szakirodalom Calpurnius Siculus hatását is bizonyítja, tekintve, hogy sokáig Calpurnius eklogáinak vélték Nemesianus műveit is, tankölteményében Pszeudo-Oppianus és Grattius befolyását is vélelmezni lehet. A *Cynegetica* három nagyobb részre osztható, az első száz sor egy invokáció a múzsákhoz, számos mitológiai utalással, költői képpel gazdagítva, a második száz sor a kutyákról, a harmadik száz sor pedig a lovakról szól. Kutatásom, a szigmatizmus elemzése nem előzmények nélküli, előttem a katowicei egyetemen oktató Anna Kucz és Edyta Gryksa kutatta a témát, ők azonban a nemesianusi tankölteménynek csak az első harmadát tették vizsgálatuk tárgyává, így érdemesnek tartottam kibővíteni a kutatás körét a teljes *Cynegetica* szövegelemzésére, a mássalhangzók gyakoriságának felfejtése ugyanis új kutatási eredményekkel bővítheti a Nemesianus-kutatás szakirodalmát.

Farkas Flóra

A *Colloquiorum Puerilium Formulae* egy lehetséges előzménye – Vernakuláris nyelvű elemek Johannes Cochlaeus grammatikájában

A vernakuláris nyelvek beszüremlése a latin nyelv- és egyéb tankönyvekbe fontos tényező a latintól önállósuló grammatikáik létrejöttében. Ezen könyvek többnyelvűsége eleinte nyelvtani terminusokhoz és példasorokhoz fűzött esetleges glosszákban mutatkozik meg. A grammatikák mellett a 16. századi latinoktatásban mindinkább elterjednek a latin egynyelvű vagy többnyelvű iskolai dialóguskönyvek.

Ezek közül az egyik legnépszerűbb a *Colloquiorum Puerilium Formulae* (1526) volt. A latin–német dialógusgyűjteményt Sebald Heyden nürnbergi iskolamester állította össze, hogy diákok hétköznapi beszélgetésein alapuló szóbeli gyakorlatokat alkalmazva taníthasson helyes latin nyelvhasználatot, rájuk szabott társalgókönyvet adva a legfiatalabb korosztály kezébe. A tankönyv a következő századokban számos más változatban és nyelvkombinációban terjedt el Európa-szerte; története a társalgókönyvek felé tart, de egyes korai változatait is használhatták már vernakuláris nyelvek tanulására is – helyi változatai gazdag forrásanyagot nyújtanak a történeti dialektológiai kutatások számára.

A *Formulae* újdonsága főként abban állt, hogy szóbeli gyakorlásra és a diákok anyanyelvére is épít. Előadásomban ezen módszerek egy lehetséges előképét mutatom be. Sebald Heyden egyik tanára, Johannes Cochlaeus (1479–1552) polemizáló és pedagógiai művei mellett latin grammatikát is szerkesztett. Úgy vélem, grammatikájában már Cochlaeus is törekedett rá, hogy valamelyest a tanulók anyanyelvét is bevonja a latinoktatásba. A szórványos vernakuláris részletek beszélt nyelviek, hétköznapi témájúak; jellegükből arra következtethetünk, hogy a szerző módszertani elképzeléseiben talán szerepelhettek az iskolai élet mindennapjaiba illő párbeszédes gyakorlatok. E példák egyesítik magukban a legalább részben bilingvis tankönyv két fő rendeltetését: fordítás magyarázta frázisgyűjteményt ad, és az összevetés a nyelvtani különbségek felfedeztető szemléltetését teszi lehetővé.

Helmrich Márton

A magyarországi neolatin gyászversirodalom és Rimay János *Epicédium*a

A Rimay János által Balassi Bálint halálára készített emlékversciklus a régi magyar irodalom számos alkalommal értelmezett szövegei közé tartozik. A latin és magyar nyelvű versfüzér több szempontból is különleges mű. Olvasható egyfelől a Balassi-kultuszt megalapozó, a költőt mint „mestert" és Rimayt mint „legkedvesebb tanítványát" felvonultató gyászköltemény-ként, egyes értelmezői pedig a későreneszánsz mitologizáló, allegorikus sírköltészetének egyedülálló magyarországi képviselőjeként írták le.

Előadásomban Rimay művét egy nagyrészt feldolgozatlan szövegcsoport, a 16. századi magyarországi alkalmi költészet felől közelítem meg. Noha a kutatás gyakran hangsúlyozza Rimay alkotásának egyedülállóságát, a Balassi-epicédium nem „légüres térbe" érkezett meg 1596 körül. Egyetlen előzményeként az egy évvel korábbi bártfai antológiát szokás említeni, ám a latin nyelvű gyászverskölteszetnek ezen kívül is élő hagyománya volt a század Magyarországán. Az alkalmi költészet műfajai közé tartozó *epicedium* (és az *epitaphium*, a *carmen funebre*) a kora újkori reprezentáció és a kulturális emlékezet fontos eszközei voltak, és számos szerző, köztük Christian Schaeseus vagy Kassai Zsigmond Dávid is alkotott a műfajban. Julius Scaliger *Poetices libri septem* című, a korban általánosan ismert poétikai munkája is részletesen ismerteti az epicédiumot. Kutatásomban azt vizsgálom, melyek az általános jellemző a hazai neolatin gyászversirodalomnak, milyen poétikai, szövegalkotási technikákkal dolgoztak ezen művek szerzői, és vajon mennyiben tekinthetők e korpusz elemei a Balassi-epicédium „előzményeinek".

Sebestyén Kristóf

„Almával diadalmaskodnak babér helyett” – Egy nagyszombati nyomtatvány emblematikus versei

Előadásom tárgyát az 1637-ben kiadott *Agalmation apargmaticum* (RMNy 1694) című iskolai gyűjtemény képezi. Kutatásomnak két fő célkitűzése van: egyrészt a 17. századi magyarországi jezsuita költészet humanista hagyományainak és retorikai stratégiáinak kimutatása, másrészt a kötet verseiben jelen levő alma-emblematika mitológiai és történeti kontextusba helyezése. Előadásomban az emblematikus irodalom és a jezsuita oktatási gyakorlat összekapcsolódását vizsgálom, kiemelve a klasszikus és keresztény elemek kölcsönhatását a retorikai kifejezésmódokban. Az elemzés egy közeli vers kommentálásából és értelmetéséből indul ki (Perényi Imre: *Pomum Alexandri Regium, Aristotelis Peripateticum*), majd a nyomtatvány középső, *Pomum* című ciklusának a kompozícióját vizsgálja. A versekben megjelenő, egymással összefüggő (elsősorban Ovidiuson alapuló) intertextuális utalások és a különféle nyelvi alakzatok az iskola retorikai oktatáson alapuló nevelési módszerének lenyomataként értelmezhetők. A vizsgálat remélhetőleg fényt derít arra, hogy a jezsuita oktatásban milyen szerepet játszottak az emblematikus elemek, és hogyan járultak hozzá a diákok retorikai és költői készségeinek fejlesztéséhez. A ciklusból kiválasztott elemzett vers nem csupán retorikai bravúrként értékelhető, hanem a korszak jezsuita pedagógiájának és irodalmi gyakorlatának reprezentatív példájaként is, amely gyakorlat olyan későbbi magyar költők, mint Zrínyi Miklós és Gyöngyösi István művészetére is hatással volt.

„AZ AJTÓ MEG A KULCS”: A KLASSZIKUS MODERNSÉG IRODALMA

Dudra Zsófia

Veszed a jelet? – Kosztolányi Dezső *Pacsirta* című regényének interpretációja mint nyomolvasás

„Szegény Pacsirta szüleivel éjfél után megy. Széchenyi utca. Hordár." (Kosztolányi Dezső, *Pacsirta*, Osiris Kiadó, Budapest, 2019, 147.) Ezt a jegyzetet írja Kosztolányi Dezső *Pacsirta* című regényének egyik szereplője, Ijas Miklós a noteszébe, miközben távolról szemléli a Vajkay-családot. Azonban nem csak neki, hanem az olvasó számára is elég hamar egyértelművé válik: ebben a történetben a legapróbb gesztusoknak, egy-egy szónak is nagy jelentősége lehet, mindennek megfontolt helye van, legyen az a főhős testhelyzete egy családi fénykép szélén, vagy egy nevető szakács a pályaudvaron.

Előadásomban tehát a *Pacsirtá*t olyan szemiotikai rejtvényként elemzem, amelyben a mű pszichológiai viszonyrendszere nyomok olvasásával fejthető fel. Ez a folyamat alapvetően három síkon megy végbe: a narrátor, az ő alteregója és maga az olvasó által, de az összes többi sárszegi lakos is nyomozóvá válhat egy-egy jelenet erejéig. A nyomok túlnyomó részét azok a testi jegyek, elváltozások és érzékszervekkel kifejezett gesztusok képezik, amelyekkel a karakterek belső élete tárulkozik fel, és amelyek sokszor az egyetlen jelei annak a valóságnak, amit a szereplő megél. Ezek pedig mind szorosan kapcsolódnak ahhoz a tér- és időtapasztalathoz, amelyben konstruálódnak, így értelmezésem kiindulópontja az a hármas egység, amelyet a test, a tér és az idő alkot, mindezt az embodiment-paradigmából vizsgálva.

A polifóniája a Vajkayék tragédiájáról alkotott interpretációnak megenged egy olyan narrátori megoldást, amely nem egy abszolút igazságot, hanem épp annak a relativizálását mutatja meg. Így elemzésemben mindenképp szeretném hangsúlyozni, hogy a jelek elrejtésének a szövegben nem az a célja, hogy a szerző kiküszöbölje az értelmezések sokszínűségét, hanem a különböző interpretálási attitűdök létjogosultságának bizonyítása. Azonban akárhány elemzés is jöjjön is létre, egy tényező mindegyikben megegyezik: a képesség a mások érzelmi állapotának észrevételére, és az ezzel való azonosulás, az empátia.

EKÖP

A KULTURÁLIS ÉS INNOVÁCIÓS MINISZTÉRIUM EKÖP-24 KÓDSZÁMÚ EGYETEMI KIVÁLÓSÁGI ÖSZTÖNDÍJ PROGRAMJÁNAK A NEMZETI KUTATÁSI, FEJLESZTÉSI ÉS INNOVÁCIÓS ALAPBÓL FINANSZÍROZOTT SZAKMAI TÁMOGATÁSÁVAL KÉSZÜLT.

Varga Borbála Kincső

Fény, vágy, titok – Szabó Lőrinc transzcendenskeresésének három kulcsmotívuma

A református lelkész felmenőkkel rendelkező Szabó Lőrincnek már korai lírájában megmutatkozik a szakralitás iránti érzékenység és az az erős vallásos neveltetés – illetve az ellene való szüntelen tiltakozás és küzdelem –, melyet családjában kapott. A magát egyik versében „istent akaró ateista" -ként említő költő műveiben – és ritkán nem irodalmi szövegeiben is – gyakran beszél arról, éppen hogyan viszonyul protestáns örökségéhez, ezáltal pedig a transzcendenciához. Ha közelebbről szemügyre vesszük köteteinek verseit, fény derül arra, milyen jelentős számban találunk lírájában a vallásos nyelvből vett kifejezéseket, illetve mennyire sűrűn fordul elő a transzcendencia iránti igény, melyet szeretett személyekben, a természetben vagy éppen a szerelemben, a nőkben, különösen a testben, az erotikában igyekszik megtalálni. Mindezek mellett pedig jelentős számú vers foglalkozik közvetlenül a református hittel, a keresztény Isten létének akarásával vagy éppen elutasításával.

Kutatásom három kulcsszava, a *fény*, a *vágy*, illetve a *titok* olyan motívumok Szabó Lőrinc életművében, melyek bár olykor összemosódnak, többnyire mégis elkülöníthető módon fedik le azt a hármas irányt, melyek költészetében mind végsősoron a transzcendencia felé mutatnak. Így előadásomban a *fény* motívumhoz a panteista, a *vágy*hoz a szerelmi, a *titok*hoz pedig a kereszténységgel foglalkozó verseket kapcsolom, melyek egyes szövegekben akár egyszerre is megjelennek (például „a vágy, amit én fénynek nevezek / és szentléleknek a hivő"). Célom tehát az önmagát ateistaként definiáló Szabó Lőrinc verseit egy eddig kevésbé kutatott szempontból vizsgálni, és egy átfogó képet alkotni a műveiben fellelhető transzcendenskeresésről.

Locker Dávid

Az irracionalizmus küszöbén – Ady Endre és Szerb Antal metafizikumfelfogásának kapcsolatai

Előadásomban a magyar irodalmi modernség két neves szerzőjének szépirodalmi és esszészövegeikben tükröződő, a vallási tapasztalattal egybeszőtt metafizikumfelfogását elemzem. Ennek azért is érzem szükségét, mert az eddigi Szerb Antal-recepció nem, vagy alig fordított figyelmet a két szerző közti erős kapcsolatra. Pedig a tény, hogy a költő Szerb hagyománytudatában evidensen jelentős helyet foglal el, nem csak onnan olvasható ki, hogy szinte teleologikussá szerkesztett magyar irodalomtörténetében Ady tölti be a modernség – tulajdonképpen a Magyar Irodalom – betetőzőjének szerepét. Hiszen hatása egyaránt kimutatható Szerb szépirodalmi szövegeiben is, elsősorban éppen az általam tárgyalni kívánt metafizikumhoz – vagy ahogy Szerb nevezi: a „Csodához" – való ambivalens viszonyban. Mind Ady, mind Szerb szövegeit erős, visszatérő és leküzdhetetlen vágy jellemzi az elveszett metafizikai Abszolútumok iránt – amelyek éppen azért mutatkoznak elveszettnek, mert a vágyódás szubjektuma sincs már meggyőződve a valóságos létezésükről. Az Ady-lírán ez leginkább az én előtt megnyíló „Minden-élményben" van jelen, Szerbnél pedig a dolgok kikerülésében a kauzális és materiális meghatározottság – így a mulandóság – alól. Ami összeköti őket, az a – romantikából örökölt – Végtelen vágya, melyet, mint említettem, mindig egy ambivalenciát okozó racionális szkepszis kísér. Míg Adynál a hitnek ezen megrendülése legfőképp tragikus és patetikus modalitásban ölt testet, addig Szerb szövegeiben ez egy csendesebb, elégikus és nem egyszer (ön)ironikus viszonyulásként lép fel. Egy olyan viszonyulásként, amely megakadályozza, hogy ténylegesen is átlépje az irracionalizmus küszöbét.

Bersán Bernadett

Kritikusi hangok a Magyar Figyelőben

„Egyesíteni kell tehát az erőket, hogy leszámolhassunk ezzel a ragállyal [dekadenciával]. (…) A társadalmat fel kell ráznunk s figyelmeztetnünk erre a veszedelemre." Bosznay István felhívó jellegű cikke nem egyedüli a Magyar Figyelő hasábjain, a folyóirat ugyanis elsősorban a kultúrából áttételesen következő erkölcsiséget látta fenyegetve a *hypermodern* művészetek népszerűségének növekedése által. Ugyanakkor Tőkéczki László történettudományi munkája bemutatja, hogy a lap a saját, értelmiségi-polgári perspektíváját középútként tételezte, és vitában állt mindenféle radikalizmussal. Politikai beágyazottsága révén a pártpolitikai célok elérése mellett a kulturális folyamatokat alakító tényezőket, így az irodalmat is igyekezett átfogó módon szemlézni, ezzel elősegítve egy széleskörűen tájékozott, művelt polgári réteg kialakulását és a radikálisnak tartott eszmerendszereknek való ellentartást.

Az előadás főként az irodalmi tárgyú cikkeket elemzi. Arra keresi a választ, hogy a folyóirat miképpen olvassa a már kanonizált műveket illetve a korszak kurrens szövegeit. Az érvelések alapfeltevéseit rekonstruálva a vizsgálat rámutat arra, hogy hogyan érhető tetten a szerzők saját világnézetének és irodalomértésének közvetítése. Problematizálja, hogy egységesen valósul-e meg az a törekvés, amely egy közös alapra támaszkodó értelmiségi közeg és identitás létrehozását célozza, és ha igen, ez milyen módon artikulálódik.

A szintézis felállításához a kutatás elsődlegesen a már idézett Tőkéczki-tanulmány állításait veszi figyelembe, ezzel interdiszciplináris keretbe ágyazva az eredményeket.

Kmetty Klaudia

„Nem volt kimondottan plágium” – Szerzői jog és kulturális diffúzió az Osztrák-Magyar Monarchiában. Esettanulmány Herczeg Ferenc első drámájának plágium-afférja kapcsán

Herczeg Ferenc első drámájának, *A dolovai nábob leányá*nak plágium-afférjáról a kutatások jelen állása alapján mindössze két forrás tudósít: az író emlékezéskötete, illetve Karl Krausszal, a bécsi Fackel című szatirikus folyóirat kiadó-szerkesztőjével váltott rövid levelezése. A plágium vádja pedig Bernhard Buchbinder osztrák színdarabíró ellen irányult, aki Herczeg színművének sikerét a bécsi színpadokra kívánta kiterjeszteni, amely törekvése nem valósult meg. Hat évvel *A dolovai nábob leánya* budapesti bemutatóját követően a bécsi Raimundtheaterben debütált Buchbinder *Die dritte Escadron* (’A harmadik lovasszázad’) című bohózata, amelyet Herczeg a színműve plagizált változataként azonosított.

Az előadás egy nagyobb kutatás keretei közé illeszkedik, amelynek célja, hogy *A dolovai nábob leánya* plágium-afférját esettanulmányként felhasználva rávilágítson, miért volt szükség Herczeg színművének radikális átdolgozására a bécsi közönség számára. Ezen kérdés mentén kívánom felfejteni az Osztrák-Magyar Monarchia két birodalomfele, szűkebb értelemben véve a két birodalmi főváros közötti kulturális átadás folyamatát, amelynek leírására a kulturális diffúzió fogalmát és modelljét ajánlom fel. A kutatás reflektál továbbá az affér harmadik aktora, Kark Kraus kapcsán a sajtó szerepére a kulturális átadás folyamatában.

Az előadás a 19. század utolsó évtizedében az Osztrák-Magyar Monarchiában érvényben lévő szerzői jogi szabályozások, illetve plágiumfogalmak tükrében tekint rá az afférra, illetve a két darab dramaturgiájának közös pontjai alapján kívánja felvázolni a kulturális diffúzió folyamatát a két birodalomfél között. A kutatás interdiszciplináris keretbe illeszkedik, felhasználja többek között a színháztörténet, a kulturális transzferkutatás, az eszmetörténet, valamint az összehasonlító irodalomtudomány eredményeit.

EKÖP

A KULTURÁLIS ÉS INNOVÁCIÓS MINISZTÉRIUM EKÖP-24 KÓDSZÁMÚ EGYETEMI KIVÁLÓSÁGI ÖSZTÖNDÍJ PROGRAMJÁNAK A NEMZETI KUTATÁSI, FEJLESZTÉSI ÉS INNOVÁCIÓS ALAPBÓL FINANSZÍROZOTT SZAKMAI TÁMOGATÁSÁVAL KÉSZÜLT.

TÁMOGATÓINK

MAGYAR MŰHELY
EÖTVÖS COLLEGIUM

EÖTVÖS COLLEGIUM
1895
Szabadon szolgál a szellem

1635

ELTE

ELTE BTK